

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIIY VA O'RTA MAXSUS
TA'LIM VAZIRLIGI
O'RTA MAXSUS, KASB-HUNAR TA'LIMI MARKAZI

AHMADJON O'LMASOV

IQTISODIYOT ASOSLARI

Akademik litsey va kasb-hunar kollejlari uchun darslik

Qayta ishlangan 5-nashri

G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi
Toshkent—2013

UO‘K 33(075)
KBK 65.01ya722
O‘-70

*Oliy va o‘rta maxsus kasb-hunar ta’limi ilmiy-metodik
birlashmalari faoliyatini muvofiqlashtiruvchi Kengash tomonidan
nashrga tavsiya etilgan*

Taqrizchilar:

S.Mixmanov — Toshkent Moliya instituti «Umumiqtisodiy nazariya va iqtisodiy pedagogika» kafedrasi dotsenti, i.f.n.

M.Yo‘ldoshev — O‘zbekiston Respublikasi Bank-Moliya akademiyasi «Iqtisodiyot, moliya va bank ishi nazariyasi» kafedrasi mudiri, i.f.d., prof.

O‘lmasov Ahmadjon.

Iqtisodiyot asoslari: (Akademik litsey va kasb-hunar kollejlari uchun darslik). O‘zR Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi, O‘rta maxsus, kasb-hunar ta’limi markazi. — Qayta ishlangan 5-nashri.—T.: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2013.—144 b.

Bozor, biznes va tadbirkorlik, xarajat va foyda, menejment va marketing, xonadon xo‘jaligi, moliya va kredit, daromadlar, davlat va iqtisodiyot, jahon xo‘jaligi masalalari yoritilgan ushbu darslik kollejlari va litseylar talabi darajasida bo‘lib, unda mustaqil ish topshiriqlari, tayanch tushunchalar keltirilgan.

Darslikda chizmalar, grafiklar va jadvallar illustratsiya sifatida o‘rin olgan, unda iqtisodiyotga oid formulalar, masalalarni yechish tartibi ko‘rsatilgan. Iqtisodiyotga xos qonun-qoidalar mikro-makro iqtisod va jahon xo‘jaligi darajasida yoritilgan, o‘quvchi zehni charxlash maqsadida boshqotirma topshiriqlar ham berilgan.

Darslik kollej va litsey o‘quvchilariga mo‘ljallangan. Undan biznesga kirishganlar, umuman, keng kitobxonlar ommasi o‘zining iqtisodiy bilimlarini oshirish va hayotda uchraydigan iqtisodiy muammolar yechimini topishda foydalanishlari mumkin.

UO‘K 33(075)
KBK 65.01ya722

ISBN 978-9943-03-194-4

© A.O‘lmasov
© Orig.maket «G‘afur G‘ulom nomidagi
nashriyot-matbaa ijodiy uyi», 2013
© «Sano-standart» nashriyoti, 2013.

KIRISH

Iqtisodiy bilimlar iqtisodiyotning taraqqiyoti va uning natijalariga oid bilimlar majmuasidir. Ular tabiiy texnikaviy bilimlardan farqli ravishda tez o'zgarib va yangilanib turadi. Kishilar iqtisodiyotga tez-tez va faol ta'sir etib turadi. Iqtisodiy fanlar har xil, chunki iqtisodiyotning o'zi turlicha. «Iqtisodiyot asoslari»da iqtisodiyotga oid tushunchalar qisqa holda mujassam etiladi. Bu o'quv predmeti iqtisodiyotning turli sohalari haqida umumiy tushunchalar beradi.

Iqtisodiyot har qanday jamiyat hayotining birlamchi asosi, unga xos murakkab jarayonlarni idrok etmay turib kishilar iqtisodiyotdagi o'z o'rnini topa olmaydilar. Iqtisodiyotning ichki sir-asrorlarini anglash ikki usulda yuz beradi. Biri amaliy kuzatuvlar orqali u yoki bu hodisaning nimaligini anglash, ikkinchisi, iqtisodiy bilimlarga tayanib iqtisodiyotni tushunib yetish. Bu usul istiqbolli hisoblanadi, chunki bu iqtisodiyotdagi o'zgarishlarni oldindan ko'ra bilish imkonini beradi. Masalan, kuzatuv asosida tusmollab biznes yuritgan tadbirkorning ishi uzoqqa bormaydi. Aksincha, ilmga tayanib ish yuritgan tadbirkor mustahkam mavqega ega bo'ladi, chunki bu iqtisodga xos qonunlarni idrok etish va ulardan amalda foydalanishga asoslanadi.

Iqtisodiyotni o'rganishda turli kategoriyalar (tushunchalar) qo'llaniladiki, bular iqtisodiy hodisalarning ilmiy ifodasi bo'ladi. Masalan, mehnat taqsimoti uning ixtisoslashuvini, tovar mahsulotining sotilishini, narx tovarlar qancha turishini bildiradi. Ilmiy tushunchalar ikki guruhga bo'linadi. Birinchisi, umumiqtisodiy tushunchalar bo'lib, ular har qanday iqtisodiy faoliyatga xos bo'ladi. Masalan, resurs, mehnat, mahsulot, ehtiyoj, iste'mol kabi tushunchalar borki, bular har qanday iqtisodiy tuzumga xosdir. Ikkinchisi, ayrim iqtisodiy tuzumga mansub tushunchalar bo'lib, ular boshqa yerda qo'llanilmaydi. Masalan, tovar, pul, talab, taklif, foyda, rentabellik kabi tushunchalar bozor iqtisodiyotiga xos bo'ladi, boshqa yerda bo'lmaydi. Iqtisodiyot o'rganilganda iqtisodiy qonunlar idrok etiladi. Iqtisodiy qonunlar bu iqtisodiyotda doimo yuz beradigan va doimo takrorlanib turadigan hodisalarning sabab va oqibatlarini bildiradi. Ular u yoki bu hodisa nima uchun yuz berishini, nimalarga olib kelishini bildiradi. Qonunlar ham ikki guruhga ajraladi: